

РЕАЛІЗАЦІЯ МОДЕЛІ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ В СИСТЕМІ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

І.В. КАЛЬЧЕНКО, Т.М. БИКОВА

Україна, м. Добропілля, НВК «Спеціалізована школа І-ІІІ ступенів № 4 з поглибленим вивченням окремих предметів – дошкільний навчальний заклад»

Мета управління закладом освіти полягає в забезпеченні його оптимального функціонування, узгодження зусиль усіх учасників педагогічного процесу та переведення школи на більш високий якісний рівень, тобто створення умов для її розвитку. Проте розвиток закладу освіти можливий тільки за умов засвоєння нововведень. За В.С.Лазаревим, оцінювання новацій проходить за трьома основними критеріями: актуальність, корисність, реалістичність [8]. Лише на шляху освоєння особистісно зорієнтованої педагогіки, забезпечення прав дитини, гуманізації навчально-виховного процесу можливе суттєве оновлення школи, спрямованої на плекання дитини як суб'єкта культури і власної життєтворчості. Стрижнева мета сучасної школи – навчити культури життєвого самовизначення. Суспільно-соціальна концепція інклюзивного навчання є офіційною позицією світової спільноти і спрямована на формування нової культурної і освітньої норми – це повага до людей фізично та інтелектуально неповноцінних. Концепція інклюзивної освіти відображає одну з головних демократичних ідей - усі діти є цінними й активними членами суспільства.

У розвитку інклюзивної школи значну роль відіграє керівник школи. Адже саме від нього залежить виявлення очікувань батьків щодо освіти, яку вони прагнуть забезпечити своїм дітям, підтримка педагогів, які працюють в інклюзивних класах, створення позитивної навчальної атмосфери у школі, де відмінності між дітьми враховують, поважають і розглядають як цінний досвід, захист та відстоювання прав дітей на освіту та багато інших питань.

Навчально-виховний комплекс «Спеціалізована школа І-ІІІ ступенів № 4 з поглибленим вивченням окремих предметів – дошкільний навчальний заклад» визначено опорним навчальним закладом щодо впровадження інклюзивного навчання в місті Добропіллі Донецької області. На сьогодні в НВК працює 32 класи, в яких навчається 780 учнів, в тому числі 11 - інклюзивних класів, в яких навчається 252 учня, та 3 класи - за програмою допоміжної школи (27 учнів).

Пошуки й знахідки педагогів НВК в галузі науки про дитину, що потребує спеціальних умов і методів навчання й виховання, викликали необхідність нагального вирішення важливих питань щодо забезпечення права на якісну освіту дітей з особливими освітніми потребами, враховуючи можливості інклюзивного навчання:

1. Здобуття освіти кожною дитиною відповідно до її задатків, нахилів, здібностей, індивідуальних психічних та фізичних особливостей, культурних потреб.
2. Спільна освіта дітей з обмеженими можливостями та їхніх здорових однолітків.
3. Формування нової філософії суспільства, державної політики щодо дітей з особливостями психофізичного розвитку.

Педагогічним колективом була розроблена модель інтеграції дітей з обмеженими можливостями здоров'я в загальноосвітній простір на базі Добропільського НВК № 4, яка дає можливість для кожної дитини з особливими освітніми потребами підібрати доступну для його розвитку модель інтеграції та інклюзії, зберегти необхідну спеціалізовану психолого - педагогічну допомогу та супровід (додаток №1).

Повна інтеграція

Передбачає навчання дитини, яка має відповідні психофізичні порушення, на рівних з нормально розвиваючими дітьми в одних класах. Повна інтеграція є ефективною для тих дітей, рівень яких відповідає рівню психофізіологічного та мовного розвитку або наближений до вікової норми здорових дітей. Раннє діагностування та грамотна

організація корекційної допомоги різко підвищує вірогідність досягнень дитини до норми рівня психічного розвитку, а тому рання корекційно-педагогічна робота – це надійний шлях до повної інтеграції дитини в соціальне та загальноосвітнє середовище. Дозування часу інтеграції нема, діти впродовж дня знаходяться разом з нормально розвиваючими однолітками. Зміст спільної діяльності не регламентується, діти з обмеженими можливостями здоров'я відвідують всі навчальні заняття разом зі здоровими однолітками. У нашому закладі по 1-2 особи з особливими потребами долучені до 4, 5, 6, 8, 9 загальноосвітніх класів та класів з поглибленим вивченням окремих предметів (діагнози - ДЦП, порушення опорно-рухового апарату, серцево - судинної системи, порушення зору), при цьому вони одержують необхідну корекційну допомогу спеціалістів.

Комбінована інтеграція (неповна) є ефективною для дітей, рівень психічного розвитку яких незначно нижче рівня вікової норми. Ця група дітей потребує систематичної корекційної допомоги, але при цьому вони здатні з деяких навчальних предметів навчатися разом і спільно з нормально розвиваючими однолітками і проводити з ними більшу частину позакласного часу. Діти з діагнозами – ЗПМР, порушення зору, цукровий діабет, ЗНМ долучені до 1, 5, 8 класів, у процесі навчання вони постійно одержують допомогу вчителя-дефектолога.

Постійна часткова інтеграція

Діти з особливостями психофізичного розвитку, які неспроможні на рівні зі здоровими однолітками оволодіти освітнім стандартом (діагнози F-70, F-71), навчаються у класах за програмою допоміжної школи, долучаються до інтегрованих груп, 1-4, 7-9, загальноосвітніх класів. Час інтеграції дозується, зміст спільної діяльності регламентується, у розклад вносяться необхідні корективи.

Систематична тимчасова інтеграція

Дає можливість мінімально використати спілкування дітей з обмеженими можливостями розвитку та нормально розвинутими однолітками. Модель передбачає спільні заходи не менше два рази в місяць, виховного характеру. Створюються умови для набуття початкового досвіду спілкування з однолітками. Ця модель може бути підготовкою до більш удосконаленої форми інтегрованого навчання. У НВК діти з особливостями психофізичного розвитку (врожений зайвий суглоб нижньої лівої кінцівки великої берцової кістки, виражений спастичний тетрапарез з порушеннями функції ходьби) об'єднуються зі здоровими однолітками 2-4 рази на місяць для проведення спільних виховних заходів.

Підхід до формування моделі протягом майже 10 років супроводжувала низка проблем. Це - недостатня готовність навчального закладу до навчання дітей з особливими потребами, неготовність педагогічних працівників, класних керівників, учителів - предметників до викладання дітям, які мали певні обмеження, а також, неадекватне сприймання дітей з вадами їхніми однолітками, що приводило до конфліктів і проблем в спілкуванні. Крім того, важко будувалися відношення з батьками: кожен вимагав максимальної уваги до своєї дитини, не розуміючи, чому їхнього сина чи доньку не може прийняти шкільне суспільство.

Адміністрація, педагогічний колектив, громадськість, виконавча влада зробили певні кроки у досягненні мети. При відділу освіти Добропільської міської ради працює психолого – медико - педагогічна комісія, яка виконує функції активного виявлення дітей з відхиленнями в розвитку. Систематично проходять засідання ПМПК, на яких встановлюється діагноз та визначається тип школи, де повинна навчатися дитина з відхиленням психофізичного розвитку, надаються рекомендації про подальше навчання.

За рахунок бюджетних коштів проведена реконструкція центрального входу до школи, побудований пандус. Для учнів з особливостями психофізичного розвитку виконані пристосування приміщень закладу (ліквідація архітектурних бар'єрів, наявність туалетних кімнат, посиленні освітлення навчальних приміщень, створені у

класах ігрові куточки тощо), придбане спеціальне обладнання та адаптаційне устаткування.

Ключовим фактором сприяння інклюзивної освіти стала відповідна підготовка педагогів для роботи з дітьми з особливими потребами. За освітнім рівнем в НВК вчителів з вищою освітою – 68, спеціалістів з середньою спеціальною освітою – 12. За кваліфікаційним рівнем: вчителів вищої категорії - 24, спеціалістів I категорії - 12, спеціалістів II категорії - 6, спеціалістів - 26, з педагогічними званнями: «учитель - методист» - 4, «старший учитель» - 11. В НВК працюють 3 вчителі, які отримали повну вищу освіту за спеціальністю «Дефектологія» та здобули кваліфікацію вчителя старших класів загальноосвітньої спеціальної (корекційної) школи, логопеда. У більшості вчителів НВК простежується позитивне відношення до запровадження інклюзивної освіти. Вирішуючи кадрові питання потрібно враховувати основні інклюзивно-педагогічні компетенції, необхідні для вчителя, у класі котрого буде навчатися дитина з особливостями психофізичного розвитку, а саме:

- усвідомлення змін взаємодії «дитина-освітня система», що означає: школа для дитини, а не дитина для школи;
- знання психічно-соціальних особливостей дитини та її спеціальних потреб;
- знання та виховання такої дитини і вміння користуватися спеціальними технологіями;
- уміння створити команду педагогів, батьків.

Забезпечення навчально-методичного супроводу процесу полягає на учителях, вихователів за участю відповідних фахівців та батьків на основі адаптації навчальних програм, рекомендованих Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України для загальноосвітніх та відповідних типів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів, робочого навчального плану закладу, які затверджуються педагогічною радою і керівником закладу.

Сутність індивідуального навчального плану в тому, що він розробляється для кожної дитини. Діти з однаковими діагнозами мають різний вияв хвороби та по різному прогресують в навчальному процесі, а тому в роботі з ними реалізуються індивідуальні навчальні плани. Але, це можливо тільки при умовах висвітлення повного діагнозу захворювань дитини за МКХ-10 (міжнародної класифікації хвороб). З досвіду роботи зазначаємо, що влаштовуючи дитину з особливими потребами до загальноосвітнього закладу, батьки дитини прикладають певну кількість зусиль, щоб сховати медичний діагноз, або вказати його не повністю. Тому висновки психолого-медико-педагогічної консультації відносно дитини повинні бути більш удосконаленими та професійними, в роботі консультацій обов'язково зобов'язаний приймати участь крім лікаря-психіатра ще і лікар-невропатолог.

На сучасному етапі досконало не розроблені Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів, що навчаються за інклюзивною формою.

Зміст корекційно-розвиткових занять учнів з психофізичними вадами в НВК реалізується через навчальні предмети та курси «Розвиток мовлення», «Соціально-побутове орієнтування», «Ритміка», «Лікувальна фізкультура», які проводять спеціалісти.

Діти цієї категорії забезпечені медичним обслуговуванням (з урахуванням індивідуальних потреб здоров'я), харчуванням та організованим оздоровленням. Вони доцільно поступово залучаються до спільного навчання та позашкільної освіти з дітьми. Взаємодія з іншими школярами сприяє когнітивному, фізичному, мовному, соціальному та емоційному розвитку дітей з особливими освітніми потребами. Такі стосунки – шлях до налагодження між ними дружніх взаємин. Завдяки такій взаємодії діти вчаться природно приймати й толерантно ставитись до людських відмінностей, вони стають більш чуйними, готовими до взаємодопомоги.

Корекція затримки психічного розвитку дітей потребує тривалої системної роботи, яка охоплює всі види їх діяльності як в школі, так і поза школою. Через це дуже важливо,

щоб корекційним завданням був підпорядкований не тільки урок, а й робота в ГПД, де діти знаходяться в другій половині дня. Режим групи подовженого дня закладу передбачає організацію дозвілля дитини в школі, де знаходять корисне застосування різні розвиваючі ігри, відповідно до віку й можливостей дитини.

Впроваджуючи модель інклюзивної освіти в НВК, був створений Дитячий Центр «Джерельце» (додаток № 2), де учні в режимі повного дня навчаються та відпочивають серед своїх однолітків, знаходять для себе цікаву справу, набувають соціального досвіду, визначаються з професійними намірами. Активну позакласну та позашкільну діяльність організовують досвідчені педагоги, психологи, логопеди, керівники гуртків, громадські активісти, лідери дитячо-юнацьких організацій. Пріоритетними завданнями Дитячого Центру є :

- забезпечення всебічного і гармонійного розвитку дітей з обмеженими можливостями,
- організація спілкування з однолітками,
- реабілітація фізичного та розумового здоров'я,
- моделювання та розігрування ними соціальних ролей,
- задоволення інтересів дітей з обмеженими можливостями, їхніх духовних запитів і потреб у професійному визначенні.

Ідея відкриття Центру об'єднала зусилля представників міських громадських організацій, представників влади, керівників позашкільних закладів, учителів, батьків, старшокласників, які запропонували свою власну участь у розробці цікавих справ, тренінгів, консультацій, організації гуртків, майстерень в рамках роботи Центру.

Робота Дитячого Центру «Джерельце» дозволила вирішити для дітей з особливими освітніми потребами низку завдань, а саме:

- активного залучення до позашкільної діяльності;
- виховання відповідальності за обрану соціальну роль;
- розвитку здібностей, обдарувань;
- участі у справах за інтересами, потребами, духовними запитами;
- професійного визначення;
- реабілітації морального та фізичного здоров'я;
- розвитку навичок спілкування в суспільстві;
- розвитку світогляду, набуття життєвих компетентностей;
- засвоєння життєвого досвіду;
- наповнення сенсом життя дітей з обмеженими можливостями.

Результатом впровадження цього стало підвищення ефективності цілеспрямованого процесу соціалізації. Діти стали краще орієнтуватися в реальному житті, глибше розуміти реальні події, впевненіше почуватися у громадських містах. Аналіз їхнього психологічного стану показав зниження рівня тривожності у більшості дітей. Найважливішим показником успішності стала активізація взаємин дітей з особливими потребами із їхніми однолітками.

Велику допомогу надають батьки. Вони завжди є бажаними учасниками навчально-виховного процесу, в якому бере участь їхня дитина, вони партнери в освіті, одержують підтримку з боку інших батьків. Сім'ї, де виховуються діти уразливих категорій, обирають інклюзивні класи для того, щоб діти могли розширити коло свого спілкування зі здоровими однолітками, отримати можливість спілкування з іншими батьками та вчителями, а самі стають активними учасниками батьківських зборів, консультативних нарад, допомагають в ремонтах класних кімнат, в фінансуванні та проведенні позакласних заходів, відповідально ставляться до сімейного виховання своєї дитини, готуючи її до майбутнього дорослого життя.

З метою створення простору для соціальної реабілітації дітей з особливостями психофізичного розвитку з центром реабілітації дітей-інвалідів укладено угоду про співробітництво. Центр ранньої соціальної реабілітації дітей-інвалідів м. Добропілля здійснює соціально-побутову реабілітацію дітей-інвалідів віком від 3 до 16 років (таких на

обліку 170 чоловік) за діагнозами ДЦП, інтелектуальні вади, вади зору, слуху, центральної нервової системи, цукровий діабет, ураження опорно-рухового апарату, травматичні наслідки, та інші. В роботі фахівці центру застосовують методики загальноосвітніх, дошкільних та медичних установ. Учні та батьки отримують консультації висококваліфікованих спеціалістів центру. Залюбки учні відвідують заняття лікувальної фізкультури, з інформатики, соляну кімнату, займаються на тренажерах. Спільно з працівниками реабілітаційного центру, з громадською організацією «Голос громади», членами волонтерського руху проходять свята «Добро починається з тебе», «Діти дітям», «Ми все можемо», «Малі олімпійські ігри». Залучення до участі у навчально-реабілітаційному процесі батьків має надзвичайно велике значення. Це – і розуміння батьками своїх дітей, можливостей їм допомогти, закріпити уміння і навички, і вироблення вміння використовувати їх у різних життєвих ситуаціях.

Впровадження моделі інклюзивної освіти передбачає її фінансування на усіх рівнях влади, не тільки на місцевому; отримання цільових субвенцій, з метою забезпечення умов інклюзивної освіти для дітей з особливостями психофізичного розвитку: спеціальні пристосування приміщень закладу, забезпечення навчально-виховного процесу дидактичним, демонстраційним та наочним матеріалом та інше.

Таким чином, результатом досвіду нашої роботи є алгоритм діяльності адміністрації та педагогічного колективу відносно формування моделі та реалізації інклюзивного навчання.

Підготовчі заходи:

1. Визначення контингенту дітей з ООП освітнього округу.
2. Аналіз нормативно-правових документів.
3. Створення ініціативних, творчих груп для організації діяльності з впровадження інклюзивного навчання.
4. Аналіз рівня професійної підготовленості педагогів, їхнього творчого потенціалу, виявлення труднощів.
5. Аналіз умов:
 - навчально-методичних;
 - матеріально-технічних;
 - санітарно-гігієнічних;
 - кадрових;
 - психоемоційних.
6. Узагальнення отриманих результатів, їхній аналіз, виявлення проблем, постановка цілей і завдань

Практичні заходи:

1. Створення технічних умов.
2. Вивчення правових основ інклюзивного навчання.
3. Робота творчих груп для організації діяльності щодо запровадження інклюзивного та інтегрованого навчання в загальноосвітньому навчальному закладі:
 - а. Розробка психологічних аспектів взаємодії педагога з дитиною в умовах загальноосвітньої школи.
 - б. Особливості роботи педагогів загальноосвітньої школи з дітьми з особливими потребами та формування психологічної готовності учнів до взаємодії з однокласниками.
 - с. Робота з батьками.
4. Ознайомлення педагогів з технологією інклюзивного навчання.
5. Придбання досвіду оволодіння технологіями взаємодії з дітьми з обмеженими можливостями.
6. Підсумкове засідання педради (щорічно). Корекція діяльності.

Аналітико-узагальнюючі заходи:

1. Вивчення результативності запровадження інклюзивного та інтегрованого навчання в загальноосвітньому навчальному закладі
2. Аналіз та узагальнення результатів щодо запровадження інклюзивного та інтегрованого навчання в загальноосвітньому навчальному закладі, прийняття управлінських рішень
3. Оцінка виконання програми.
4. Опис досвіду роботи зі створення системи діяльності школи з інклюзивним навчанням та презентація його педагогічній громадськості.

Результатом діяльності є:

- залучення дітей з обмеженими можливостями в освітній процес;
- адаптація дітей з особливими потребами в шкільному соціумі як первинний етап підготовки до адаптації в суспільстві;
- створення активної поведінкової установки на впевнене відчуття себе в сучасному суспільстві;
- уміння перетворювати свої недоліки в позитивні якості.

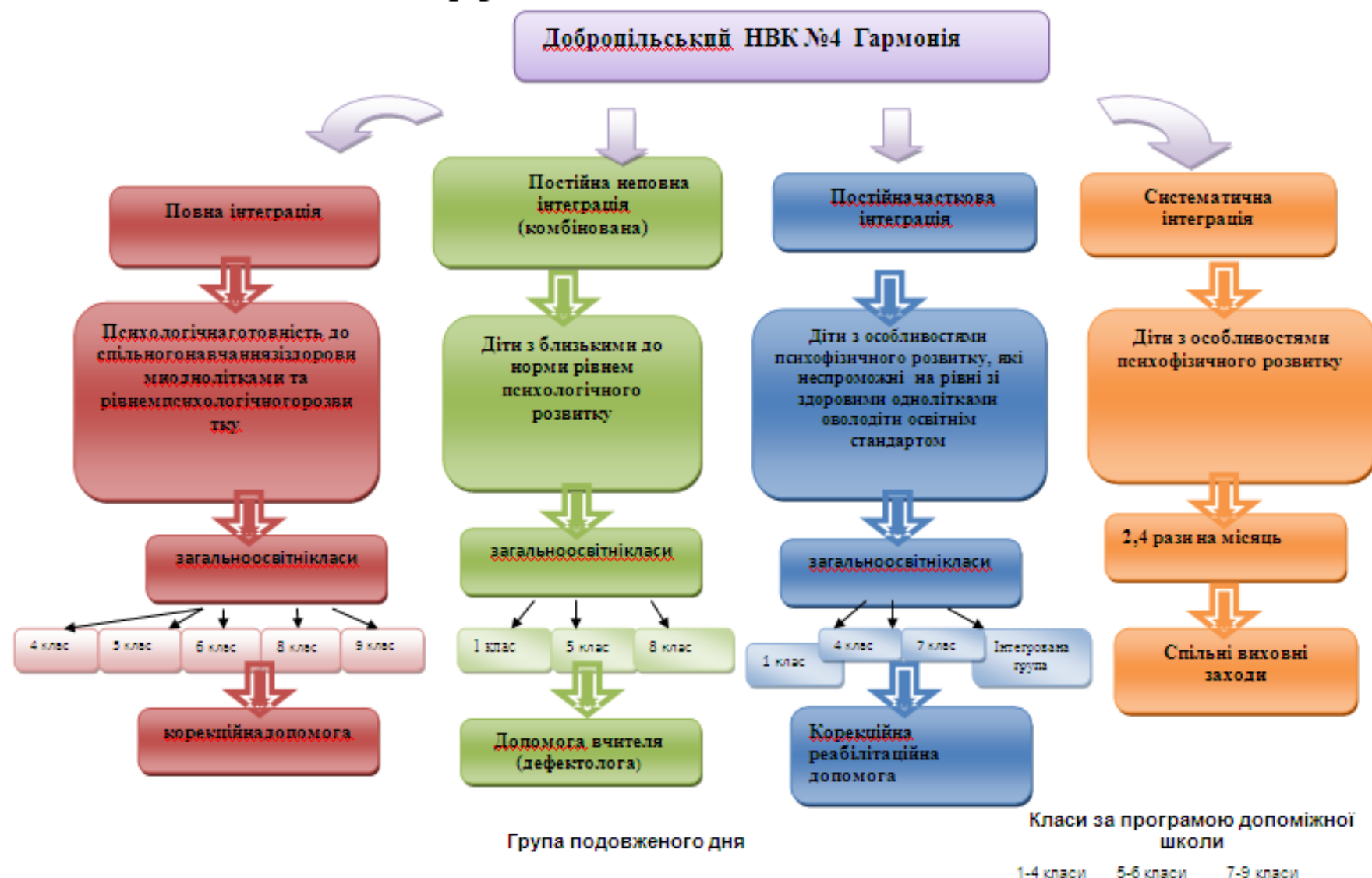
Розуміємо, що впровадження інклюзивного навчання є складною, тривалою, багатоаспектною проблемою і на це піде не один рік кропіткої роботи. Але ми впевнено дивимося вперед, твердим кроком ідемо по дорозі змін і шукаємо ефективні шляхи реалізації наших планів і, сподіваємося, обраний нами шлях інклюзивного навчання буде для дітей з особливими освітніми потребами вікном у великий і яскравий всесвіт розкриття їхніх здібностей.

Література:

1. Концепція розвитку інклюзивної освіти. Наказ МОН України № 912 від 09.10.2010 р. [Текст].
2. Колупаєва А.А. Діти з особливими потребами та організація їх навчання: наук.-метод. посіб. [Текст] / А.А. Колупаєва, Л.О.Савчук. – К.:Наук. світ, 2010. - 196с.
3. Життєва компетентність особистості: від теорії до практики [Текст] : науково-методичний посібник / за ред. І.Г.Єрмакова – Запоріжжя: ЦентрІон, 2005. – 640 с.
4. Олійник І.О. Управлінська компетентність як засіб успішного керування сучасним навчальним закладом [Текст] : О.І.Олійник - К.: Наукова думка, 2004. – 160 с.
5. Родигіна І.В. Компетентнісно орієнтований підхід до навчання [Текст] / І.В. Родигіна.– Х.: Вид. група «Основа», 2008. – 112 с.
6. Селевко Г. Руководство по организации самовоспитания школьников // Школьные технологии. – 1999. - №6. – С. 47 – 52.
7. Уманец Г.М., Кулеш В.О., Кобзар О.В. Інклюзивна освіта: особливій дитині – особлива увага. Практико-зорієнтований посібник. [Текст] / Г.М. Уманец , В.О.Кулеш, О.В. Кобзар.- Донецьк: «Витоки», 2010. – 128 с.

Управління навчальним закладом: Навчально-методичний посібник. У двох частинах. Ч.1. Абетка менеджера освіти / О.І. Мармаза, О.М. Касьянова, В.В.Григораш та ін.- Харків: Веста:Видавництво

Модель інклюзивної освіти

Координатори

Відділ освіти

ПМПК

Міський методичний кабінет

Відділ психологічної та логопедичної служб

Центральна лікарня

Міський ліцей
комп'ютерних
технологій

Міський
реабілітаційний
центр

Міська
бібліотека

Музична
школа

ЦТК

ДЮСШ

ЦДЮТ

ПАРТНЕРИ

Соціальні партнери

Благодійні ації

Міські приватні
підприємці

Територіальне
виробництво

«Голос
громади»

«Жіноча
сила»

Дитячий Центр «Джерельце»

Клуб для батьків
«Відверта розмова»

Клуб
«Здоров'я»
(ДЮСШ)

Клуб
«Юні мандрівники»
(від ЦТК)

Клуб «Спортивні надії»
(ДЮСШ)

Клуб
«В колі друзів»
(ЦДЮТ)

Клуб
Соціальної адаптації та
реабілітації «Порада»

Велика майстерня
(відділ шиття, в'язання,
бісероплітіння)

Клуб
юних програмістів
«Віртуальний світ»

Клуб «Надхнення»
(вокал, гуртки,
музична школа)

Сімейний клуб

Літературний клуб

Танцювальний клуб

Рада закладу

Загальношкільний батьківський комітет

Батьки дітей з обмеженими можливостями

ОДНОДУМЦІ